

RESUMO

Este documento é froito da recollida en campo de máis de 5000 topónimos no concello do Corgo (por varias persoas) e grazas á colaboración dos habitantes das distintas parroquias. A estrutura é a seguinte:

1. Orónimos
 - a. Os que indican elevación do terreo
 - b. Os que indican depresión do terreo
 - c. Os que indican unha vertente do terreo
 - d. Os que indican un chairo do terreo
2. Constitución ou morfoloxía da terra
3. Litotopónimos
4. Hidrotopónimos
5. Fitotopónimos
 - a. Relativos á existencia de árbores
 - i. Froiteiras
 - ii. Outras
 - b. Relativos a plantas silvestres
 - c. Relativos a arbustos
6. Zootopónimos
7. Ergo e cromotopónimos
 - a. Tamaño
 - b. Forma e aspecto
 - c. Cor e luminosidade
 - d. Valoración do ser humano
8. De situación
9. Haxitopónimos
 - a. Santos e milagres
 - b. Actos relixiosos
 - c. Edificios relixiosos
 - d. Representantes da Igrexa e as súas posesións
10. Enotopónimos
11. Antrotopónimos
12. Ecotopónimos
13. Sociotopónimos
14. Vías de comunicación
15. Edificacións

Pita Pardo, Alejandra

alexpitapardo@terra.es

Licenciada en Filoloxía Inglesa e Galega

PALABRAS CLAVE

Toponimia, microtoponimia, topónimo, terra, nome, lugar.

1 INTRODUCCIÓN

“Corgo” é unha voz de natureza prerromana, procedente do hispano-latino CORRUGUS que significa 'canle de auga para lavar os metais das minas'. Algunha das acepcións que foi tomando ao longo do tempo esta voz foron: 'fenda, creba', 'elevación do terreo', 'barranco con auga', 'pequeno curso de auga'. Na actualidade é un vocábulo de contido semántico difícil de determinar:

1 Poza que se forma na canle dos ríos para introducir os feixes de liño que serán empregados na elaboración do tecido.

2 Burato nunha rocha ou depresión dun terreo, que se enche de auga cando chove.

3 Canle pola que baixa unha corrente de auga destinada a regar.

4 Camiño estreito e fondo que se estende por terreo irregular e entre valados altos.

2 A MICROTAPONIMA NO CORGO

1. Orónimos

Os orónimos son os nomes referidos á constitución do terreo. Podemos destacar as seguintes tipoloxías:

1.1. Os nomes que indican unha elevación no terreo:

Outeiro (Adai), Os Picos de Cuiña (Campelo), O Pico Grande de Dentro (Cela), O Pico Grande de

Fóra (Cela), Os Picotes (Cela), A Lomba (Cerceda), As Picoutas (Cerceda), O Alto de Gomeán (Gomeán), O Alto (Santalla), A Croa (Vilachá, Marei), As Lombas (Vilachá)...

1.2. Os nomes que indican unha depresión do terreo:

Val (O Alto, Gomeán, Franqueán), Valverde (Gomeán), Os Vales (Quinte), A Valiña (Segovia)...

1.3. Os que indican unha vertente do terreo:

Os Pensos (Cela), O Penso (Franqueán), A Costa de Pandos (San Martiño de Fonteita), As Costas da Fervenza (Santo Estevo de Farnadeiros), A Costaneira (Santo Estevo de Folgosa), A Costa da Veiga (Paradela) As Infestas (Queizán)...

1.4. Os que indican un chairo do terreo:

O Chao (Cela, Laxosa, Queizán), O Chao do Santo (San Pedro de Farnadeiros), Os Chaos (Piñeiro)...

2. Constitución ou morfoloxía da terra

Son os nomes referidos á conformación, á calidade da terra e ao tipo da terra:

Pedregales (Bergazo), Barreiros (Camposo, Marei), Areas (Cela), A Veiga das Areas (Cerceda), As Barroncas (Franqueán), A Barreira (Gomeán), O Barreirón (Fonteita), Camiño de Barro Rubio (Marei), A Gandarela, A Gandariña (O Alto), As Gandarelas (O Corgo), As Areosas (Paradela), O Pedregal (Pedrafita), O Barroso (Piñeiro), A Granda, As Grandas, O Areal (Queizán), O Pozo Barro (Santo André de Chamoso)...

3. Litotopónimos

Son os nomes referidos aos terreos que, dalgunha maneira, teñen relación coas pedras: a súa abundancia, a existencia dunha pedra grande, á extracción deste material...

O Pedredo (Arxemil), Os Pedregás, Laxalonga (Cela), Pedradereita (O Corgo), A Pedregueira (O Alto), A Pedra Cavada (Fonteita), Laxosa, A Laxiña (Gomeán), A Peneda (Lapío), As Penelas, O Penedo (Marei), As Pedreiras, A Penela (Paradela), Os Pedrós (O Placer, Paradela), A Agra de Pedrafita, O Rego da Moa (Pedrafita), A Casa da Pedra, A Laxe Branca, A Laxela, As Casas da Laxe (Piñeiro), O Alto de Pedroso (Quinte), O Pedregal (Santa María de Manán), As Laxas (Santo André de Chamoso), A Canda, O Laxedo (San Cristovo de Chamoso), A Pedrea (San Bartolomeu de Chamoso), O Pedrón, Pedrouzos (Santo Estevo de Farnadeiros), Fompedriña, As Moas, Rocha (San Pedro de Farnadeiros), A Pedraña (San Martiño de Folgosa), A Pedra, A Pedregosa, Os Pedredos (Segovia)...

4. Hidrotopónimos

Os hidrotopónimos son os nomes relativos ás augas: ríos, regueiros, fontes, veigas, ribeiras, pozas, pozos, lagoas, lameiros, regas, barcias...

A Veiga Ancha, A Lagoa Vella (Abragán), As Lamelas, As Regas Rego do Hospital (Anseán), Veigadóniga, Pozas (Arxemil), Lamamaior, A Regata, A Regueira, A Barciela (Bergazo), A Cal (Cabreiros), A Lavandeira (Campelo), A Lama Redonda (Camposo), Fonte dos Lobos, As Ribeiras (Cela), Fonte de María Lentella, A Veiga, O Regueiral (Cerceda), A Poza (Escoureda), O Lameiro (Gomeán), Lamalonga, Baixo das Lamas, Lameirós (Franqueán), A Lamela, O Pozo, A Ribeira, As Pociñas (Fonteita), A Fonte Grande (Lapío), Lamafestas, Lamamiñao, Lamatavesa (Laxosa), A Insua (Maceda), Fonte da Canda, Fontelas (San Cristovo de Chamoso), Fonte de Samprizón, Suafonte, Lamacereixás, Lamacova, Lamavella (Marei), A Agra do Corgo, Pozangueiro, A Lagoa (O Corgo), Fonteboa, A Lameira (O Alto), Fonte do Bispo, Fonteigán

Castro de Riberao, Garandelas de Ribeira, Os Pozos (Paradela), Lamaboa (Pedrafita), Fonte Cachosa (Piñeiro), Veigacabrolle O Lamedo, A Lagoa de Cabalgar, O Monte de Arriba de Entrerregos (Queizán), Pozo de Brazón (Quinte), Lama Cabalar, As Lagoas (Sabarei), A Pinguela (San Bartolomeu de Chamoso), Lamapulleira (San Cosme de Manán), A Veiga de Cal, Lamavesada (San Cristovo de Chamoso), O Reguengo, **A Casa Grande da Fervenza** (Santo Estevo de Farnadeiros), A Fontela, Lamarrubial, Veiga de Anzuelos (Santo Estevo de Folgosa), Sucas, Lamacega, Lamatundeira, (San Martiño de Folgosa), Lamadorna, O Pociño (Segovia), As Veigas do Barredo (Vilachá),

Casa Grande da Fervenza (Santo Estevo de Farnadeiros)¹

5. Fitotopónimos

Son aqueles nomes que fan referencia á flora, plantas e vexetación do lugar pola súa abundancia. Podemos distinguir as seguintes subtipoloxías:

5.2. Os relativos á existencia de árbores:

5.2.1. Froiteiras

O Castiñeiro (Adai), As Cerdeiras (Cabreiros), As Ameixeiras (Folgosa), O Cereixal, A Trigueira

das Nogueiras (Fonteita), O Pomar Maior (Laxosa), A Abelaira, Castro de Cerdeiriños, Fonte das Pereiriñas (Paradela), O Pereiro (Pedrafita), As Pereiras, O Pumariño, O Castiñeiro (Piñeiro), A Castiñeiriña (O Alto), A Pena Cereixiña (O Corgo), As Abelairas (San Cristovo de Chamoso), A Pereira Branca (Santo Estevo de Farnadeiros), A Campa do Souto (Queizán), A Pena do Souto (Vilachá)...

5.2.2. Outras

O Carballo Redondo (Bergazo), O Salgueiriño (Castrillón), O Caxigal (Maceda), A Caxigueira, O Caxigo, A Aira de Loureiro, Loureiro (Marei), O Monte de Bidueiros, O Carballiño (Queizán), Piñeiro, Camiño dos Freixos (Santo André de Chamoso), O Bosque (Santo Estevo de Farnadeiros)...

5.3. Relativos a plantas silvestres:

O Cadaval, Os Carrizos (Arxemil), Carracedo (Cerceda), O Espiñeiro, O Porrál (Escoureda), A Cortiña de Folgueiras (Marei), A Chousa do Plantío (Queizán), As Xunqueiras (Quinte), Os Carrizos (Santa María de Manán), A Cardeal, O Xardín (San Martiño de Folgosa), O Xunqueiro Novo (Segovia), Rego do Espiño (Queizán)...

5.4. Relativos a arbustos:

O Bouzallo (Abragán), O Toxeiro (Arxemil), Os Xestos (Cela), Xesteiriño, As Bouzas (Cerceda), O Bouzal (Gomeán), O Toxadelo, A Bouza, A Uceira (O Corgo), O Queirugal, Ponte da Silva

(1) Fotografía pertencente ao arquivo persoal de Mario Outeiro Iglesias.

(Paradela), O Prado das Xestas (Piñeiro), A Xesteira, A Pena do Toxo (Queizán), As Matosas (San Cristovo de Chamoso), O Bouzal (San Estevo de Farnadeiros), Os Toxales (San Pedro de Farnadeiros), Silvañar (Vilachá)...

6. Zootopónimos

Son os nomes referidos aos animais e á acción destes nun lugar:

Monte Carneiro (Anseán), Camiño das Armadas (Cela), As Lebres (Franqueán), A Fonte do Lobo (Gomeán), A Pena da Lebre (Lapío), O Raposo (Marei), As Teixoeiras (Paradela), A Pena do Teixo (Queizán), A Campa da Loba (San Martiño de Folgosa), A Trapela (San Martiño de Folgosa), O Burato (Segovia)...

Os Mosqueiros (Anseán), O Formigueiro (Arxemil), O Prado do Trobo (Pedrafita), As Abelleiras (San Cristovo de Chamoso)...

A Lagarteira (Arxemil), O Sapal (San Cristovo de Chamoso)...

O Pombal (Adai)...

7. Ergo e cromotopónimos

Son os topónimos que fan referencia á valoración que fai o home sobre o aspecto do terreo: estrutura, cor ou forma. Podemos diferenciar as seguintes categorías:

7.1. Tamaño

Lamamaior (Bergazo), A Medorra Pequena, O Prado Pequeno (O Corgo), A Cortiña Grande (Pedrafita), A Pena Maior (San Cristovo de Chamoso), O Ollo Grande (Segovia)...

7.2. Forma e aspecto

O Monte Vello (Adai), O Redondelo (Arxemil), O Carballo Redondo (Bergazo), A Lama Redonda

(Camposo), Portovello (Cela), A Ponte Vella, A Rodeira Torta (Fonteita), Os Alargos (Paradela), O Alargo (Piñeiro), Liñar Longo, O Peno Redondo, A Pena Furada (Queizán), Ribalonga (Quinte), As Boqueiras (San Pedro de Farnadeiros)...

7.3. Cor e luminosidade

A Leira Albar (Campelo), O Negrón, A Terra Negra (Cela), O Prado da Herba Verde, Pena Moura (Laxosa), A Laxe Branca (Piñeiro), Camiño do Albariño (Santa María de Manán), A Pereira Branca (Santo Estevo de Farnadeiros)...

7.4. Valoración do ser humano

As Formosas (Cabreiros), Fonteboa (O Alto), A Formosa (San Cristovo de Chamoso), Rego de Fonfría (Queizán)...

8. De situación

Estes son os nomes referentes á orientación ou posición do terreo, acostuman a ir marcados por preposicións ou adverbios de lugar:

O Alto (Adai), A Agra de Tras das Airas, A Carrilleira do Cabo, (Anseán), Trasgudín (Bergazo), A Regueira de Arriba (Campelo), O Pico Grande de Dentro, O Pico Grande de Fóra, A Pena do Medio (Cela), A Agra de Arriba, A Ribeira de Abaixo (Fonteita), Sucuraceiro, Sobre da Pena (Laxosa), Cima das Presas (Maceda), Casviasco de Abaixo (Pedrafita), O Monte de Fóra (Piñeiro), Suacosta (San Bartolomeu de Chamoso), O Alto da Ermida (Santo Estevo de Farnadeiros), Os Carrís de Dentro (San Martiño de Folgosa), Trasfontao, Sobre da Cortiña (San Pedro de Farnadeiros), Entre as Penas, Entrecarreiras, Queizán de Abaixo (Queizán), O Canto do Forno, O Porto de Ribas de Miño, O Alto de Pedroso (Quinte),...

9. Haxitopónimos

Son os nomes que fan referencia á Igrexa e aos santos, moitas veces vinculados á existencia de edificios relixiosos ou a posesións do clero nos que podemos distinguir:

9.1. Santos e milagres

Santa Marta (Bergazo), O Monte de Santa Isabel, Santa Mariña (Cabreiros), Santa Águeda (Gomeán), Santa Isabel (Laxosa), O Santo, Santestevó, San Xuliao de Pacio, San Simón (Marei), Santalla (O Alto), Santa Eufemia, Santa Lucía (O Corgo)...

9.2. Actos relixiosos

A Agra da Cruz (Adai), Capela do Rosario (Camposo), A Misa do Rei (Marei), A Cruz da Lama (Santo André de Chamoso)...

9.3. Edificios relixiosos

O Campanario (Arxemil), O Igrexario (Paradela), Eirexe (Pedrafita), A Ermida (Santo Estevo de Farnadeiros),

9.4. Representantes da Igrexa e as súas posesións

A Horta do Cura (Arxemil), Fonte do Bispo (Paradela), A Cortiña do Cura (San Martiño de Folgosa)...

10. Enotopónimos

Son os nomes referentes a pobos e xentilicios que aparecen para denominar distintos lugares:

O Prado de Ancarés (Castrillón), A Maragata (Cela, Pedrafita), O Padrón do Vilés (Cerceda), Os Maragatos (Faqueán), O Prado do Asturiano (Marei), Castro de Ribeirao (Paradela), A Parraguesa (Santo Estevo de Farnadeiros)...

11. Antrotopónimos

Son os topónimos orixinados por alcumes, nomes de persoa, apelidos ou profesións dos posuidores e que identifican un lugar:

A Carballeira de Neiras, A Senra de Sidro, A Aira do Fidalgo, A Aira de Guinoz, A Aira de Capón, A Cortiña de Meixide (Abragán), A Casa do Estanqueiro (Bergazo), A Aira de Don Manolo (Cabreiros), A Aira de Valexo, O Monte do Arruxo (Camposo), A Aira de Amador, A Aira do Caseiro, Camiño dos Arrieiros (Castrillón), A Torre de Filomeno, A Trondeira de Brais, Muíño do Caldeireiro (Escoureda), A Aira de Lucas, A Aira do Cordeiro (Franqueán), A Aira do Herdeiro, A Chousa do Merlo, A Cortiña do *Legionario*, A Cortiña do Mulo, A Finca do Marqués, Fonte da Madre, Muíño do Farelo (Gomeán), A Cortiña do Civil, A Cortiña do Menor, A Leira de Xacob (Marei), O Novo de Conde, O Monte do Sarxento (O Corgo), A Cortiña do Cura, A Cortiña do Xastre, Fonte do Coronel, O Agro de San Pedro, O Prado de Conde (San Martiño de Folgosa)...

12. Ecotopónimos

Son todos aqueles nomes que fan referencia aos traballos agrícolas que tradicionalmente se desenvolvían nestas zonas e aos cultivos que alí se botaban, ademais dos tipos de terras (calidade e uso) e da súa división:

As Nabeiras Camiño dos Enxertos (Anseán), As Trigueiras, Liñares, O Fabal (Bergazo), Os Cómaros, A Cancela, A Portela, O Valado (Campelo), Tallos, Cercada, A Aira do Santo, As Rozas (Cela), A Seara do Páxaro, A Campa do Fontao, A Leira da Roxoá, O Prado da Fonte, O Cerrado das Nogueiras, A Zarra da Carballeira (Fonteita), A Trigariza, O Queimado, Camiño de Barbeito (Laxosa), A Pataqueira, A Nabeira (O

Corgo), As Tercias (Paradela), Fabeiro (Pedrafita), As Quintas (Piñeiro), A Chousa de Riba (Queizán), A Raña (Quinte), A Cortiña da Porta (San Pedro de Farnadeiros), Camiño da Horta (Santa María de Manán), A Zarra das Cavadas (Santo André de Chamoso), As Cavadiñas, As Labradas (Segovia), O Canto de Viña, As Fabas (Vilachá)...

13. Sociotopónimos (vida social)

Son os nomes relativos á vida social, feitos históricos e á vida comunitaria: O Campo da Feira (Gomeán), A Forca (Franqueán), As Parcerías (Marei)...

14. Vías de comunicación

Nomes de pontes, camiños, congostras...

Camiño das Congostras, Camiño dos Arrieiros, A Carrilleira do Cabo, O Camiño Real, Ponte da Torre (Anseán),

Ponte de Galiñeiros (Arxemil)²

Ponte de Galiñeiros (Arxemil), A Ponte de Neira (Cela), A Ponte Nova, O Pontón de Carmelo (Fonteita), A Ponte do Vao (Laxosa), A Portela (O Corgo), Camiño da Cruz, Camiño da Granda, Camiño das Curuxeiras (Queizán), A Pontella (San Pedro de Farnadeiros), A Vereda (Santa María de Manán), A Calzada (Santo

Estevo de Farnadeiros), O Porto do Ollo (Segovia), A Carreira (Vilachá)...

15. Edificaciós

Son nomes relacionados coas construcións realizadas polo ser humano e os lugares onde viviu:

Torre de Adai, A Granxa de Tella, A Casa da Cruz (Adai), A Casilla de Castrelo, A Casilla do Monte, Casa da Torre, A Torre, A Pena dos Mouros, (Anseán), As Aceas (Arxemil), O Casarón (Campelo), As Cabanas, Cruceiro dos Pedregás, A Noria, A Pena da Cacha (Cela), A Cantina do Monte, As Pardiñas (Cerceda), Vilachá, O Barrio (Fonteita), Castrillón (O Alto, Castrillón), Medorra dos Novos (Gomeán), Moa de Pousada, Muíño da Torre (Paradela), Casviasco (Pedrafita), A Casanova, As Casas da Laxe (Piñeiro), O Currás, O Chozo, A Pena do Xudío, O Forno da Vella (Queizán), Peto de Ánimas de San Marcos (San Cristovo de Chamoso), Castro da Croa (San Martiño de Folgosa), Casa do Hospital (Santo André de Chamoso), Castro de Alvaredo, A Vila (Santo Estevo de Farnadeiros), Vilaceleiro, A Pallarega (Segovia)...

3 CONCLUSIÓNS

A microtoponimia dun concello podería dar para unha publicación moi ampla, pero este pequeno documento ofrécenos unha idea da riqueza do noso idioma e, talvez a esclarecer o significado deses nomes que estamos tan acostumados a utilizar e nos que nunca pensamos de onde proceden.

4 BIBLIOGRAFÍA

VARIOS. *Estudo da microtoponimia nas Mariñas lucenses e Ortegal*. Santiago: Xunta de Galicia, 2007.

(2) Fotografía pertencente ao arquivo persoal de Mario Outeiro Iglesias.